

ואם להוציא ממנה ליחה פטור –

And if it is to remove the pus from it, he is exempt

OVERVIEW

challenged the ruling of שמואל (that it is forbidden בשבת from a משינה in עדינות which states that one is permitted to burst an abscess on שבת in order to remove the pus. Here too by בעילה he should be permitted to be בועל even though he [either extracts דם or] makes an opening, just as he is permitted by מורסא even though he [removes pus and blood, or] makes an opening. תוספות clarifies the question and answer in the גמרא.

בפרק שמונה שרצים (שבת דף קז,ב ושם) מוקמין לה כרבי שמעון¹ -

In פרק שמונה שרצים according to ר"ש who maintains that a פטור (אבל אסור) is מלאכה שאינה צריכה לגופה.

וסלקא דעתיה דרבי אמי דמותיב דדם מיפקד פקיד ולדם הוא צריך ולא לפתח² -

And ר"ש who challenged שמואל, initially assumed that the דם is encased (so there is no issue of חבורה), and he also assumed that the בועל requires the דם, but not the opening; in which case making the opening is a משאצ"ג -

ואפילו הכי אסר שמואל כרבי שמעון³ דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה⁴ -

And nevertheless שמואל prohibits שמואל בשבת, ביאה בתחלה בשבת, following the view of ר"ש, for it is considered a משאצ"ג; this is how רב אמי understood שמואל -

¹ A מלאכה שאצ"ג is for instance where one digs a pit (which is אסור משום בונה) but he only needs the dirt and not the pit. Here too by מורסא he is making a פתח (which is מלאכה בונה) by bursting it; however he does not need the פתח but only to rid himself from the pus. According to יהודה ר' who maintains that a משאצ"ג is חייב, one is forbidden (חופר בור וא"צ אלא לעפרה) to be מדאורייתא מפיס מורסא (just as one is forbidden מדאורייתא to be מורסא). However according to ר"ש it is only אסור מדרבנן to do a משאצ"ג, therefore by a מפיס מורסא where he is alleviating his pain, the חכמים were lenient and permitted it even לכתחלה. In any event since ר"א challenges שמואל from this משנה, which follows the view of ר"ש (by a משאצ"ג), it will be necessary to assume that (according to ר"א) שמואל agrees with ר"ש by a משאצ"ג. See however later in this תוספות (footnote # 12) that שמואל agrees with ר"י by a משאצ"ג that one is חייב.

² See 'Thinking it over' # 2.

³ See א,ו that שמואל agrees with ר"ש.

⁴ See ה,ב where it seems that if we maintain דם מפקד פקיד and לדם הוא צריך, then it will only be אסור according to ר"י, but not according to ר"ש (since he is מתכוין ע"י"ש). Nevertheless, ר"א who was קים ליה that מפקד פקיד and הוא לדם הוא, understood that this is a case of משאצ"ג, בועל בתחלה בשבת to be אסור, who was אסור, and it is אסור even according to ר"ש; for otherwise if it is merely a case of מתכוין, how can שמואל be אסור, since he agrees with ר"ש that אינו מתכוין is אסור. See footnote # 15. One explanation why it is considered a משאצ"ג (and not מתכוין) is because at this point ר"א assumed that it is a פס"ר דלא ניה"ל a ר"י (שו"ע אדה"ז סי' ר"פ סעיף ג) לא ניהא ליה, but regarding the פתח, פס"ר אסור is אסור just like a משאצ"ג. See TIE footnote # 29. It is only later in the 'ועוד' ([according to the ר"ת] see footnote # 9) that תוספות maintains that it is not a פס"ר.

ולהכי פריך ממפיס מורסא דכי היכי דלהוציא ממנה ליחה פטור -

So therefore he challenged מפיס מורסא from the case of שמואל; that just as by מפיס if his intent is to remove the pus, the משנה rules that he is פטור -

וקיימא לן⁵ דפטור ומותר כיון דאינו צריך לפתח -

And we have established that in this case of מפיס מורסא he is (not only) פטור but also מותר, since he has no need for the פתח; it is a משאצל"ג -

אף על גב דשאר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אבל אסור במורסא שרי משום צער -

And even though that by other משאצל"ג, the ruling is that it is אסור, however by מפיס מורסא it is permitted because of the pain it causes -

הכא נמי משום מצוה הוי לן למשרי⁶ -

Here too by בעילה we should permit it because this is a מצוה -

ועוד אפילו שרינן משום צערא טפי משום מצוה כדפירש רבינו תם לעיל⁷ פריך שפיר -

And even if we assume that there is more reason to be מתיר on account of צער, than on account of a מצוה, as the ר"ת explained previously, nevertheless ר"א has a proper challenge to שמואל -

דהכא ודאי דהוי פסיק רישיה לענין פתח אי לאו משום צערא היה אסור -

For here by מורסא where there certainly is a פס"ר regarding the פתח, it would be אסור if not for the צער (therefore we need the צער to be מתיר) -

אבל גבי בעילה אית לן למשרי אף על גב דליכא צערא -

However regarding בשבת, בעילה בשבת, we should permit it even though there is no צער -

כיון דלא הוי פסיק רישיה לענין פתח -

Since there is no פס"ר regarding making a פתח (even though הוא צריך - (לדם הוא צריך

כיון דאפשר להוצאת דם בלא עשיית פתח⁸ כדמוכח לעיל⁹ (דף ה,ב) -

For it is possible to remove the דם בתולים without making a פתח as is evident previously in the גמרא. This was the challenge of ר' אמי.

גמרא continues explaining the answer of the תוספות:

ומשני הכא פקיד ולא עקיר דקסבר דם חבורי מיחבר¹⁰ -

⁵ See שבת ג,א.

⁶ This view of תוספות maintains that just as we are מתיר a משום צער a מתיר we should similarly be מצוה משאצל"ג.

⁷ [TIE footnote # 8]. ה,ב תוס' ד"ה לדם.

⁸ משאצל"ג (where there is a פס"ר) is permitted צערא, then by a משאצל"ג (where there is no פס"ר) it should (also) be מותר לכתחלה even without the היתר of צערא. See 'Thinking it over' # 1.

⁹ See [TIE footnote # 4]. ה,ב תוס' ד"ה לדם.

¹⁰ According to the ר"י (there) (ה,ב ד"ה לדם) it is a מלאכה הצריכה לגופה and אסור מדאורייתא, and according to the ר"ת (there) (ה,ב ד"ה לדם) it is a מלאכה הצריכה לגופה.

And the גמרא answered; here by בעילה the blood is indeed encased, however it is not separated from the body, for שמאול maintains that the דם is attached to the body and there is the issue of חבורה. This concludes the answer of the גמרא.

תוספות comments:

והוא הדין דהוי מצי לשנויי דלפתח הוא צריך -

And in truth the גמרא could have answered that he requires the פתח (and not [only] the דם) and therefore it is a case of בונה and it is a מלאכה הצריכה לגופה -

אלא לפי מאי דקים ליה דלדם הוא צריך¹¹ משני ליה -

However, the גמרא answered according to the conviction of ר"א that the חתן requires the blood and not the פתח.

תוספות asks:

ותימה דהא שמואל במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כרבי יהודה¹² -

And it is astounding! For regarding a משאצל"ג, שמואל agrees with ר"י that it is - אסור מה"ת

כדאמרין בפרק הנחנקין¹³ (דף פה,א ושם) ובפרק כל התדיר (זבחים דף צב,א) -

As the גמרא states in פרק הנחנקין and in פרק כל התדיר; how can ר"א challenge שמואל from the ruling of מורסא which is according to ר"ש, when שמואל maintains like ר"י?!

תוספות has an additional question:

ועוד דמדבר שאין מתכוין דשרי רבי שמעון הוה ליה לאקשווי¹⁴ -

And furthermore the גמרא should have challenged שמואל from the rule of a דבר שאין מתכוין, where ר"ש permits it - לכתחלה

ולא ממלאכה שאינה צריכה לגופה¹⁵ כיון דרוב בקיאים ולא הוי פסיק רישיה:

But the גמרא should not challenge שמואל, from a case of משאצל"ג, (for בעילה בשבת is a case of מתכוין בהטייה, since רוב בקיאים, and) אין מתכוין, so there is no פס"ר and he should be מותר. תוספות does not answer these two questions.

it is a משאצל"ג and אסור מדרבנן (according to ר"ש).

¹¹ See 'Thinking it over' # 2.

¹² See footnote # 1.

¹³ A marginal note amends this to פתח כירה מב,א.

¹⁴ (פס"ר) מותר לכתחלה דבר שאין מתכוין that ר"ש agrees with שמואל (when there is no פס"ר).

¹⁵ A משאצל"ג means that he is doing the act of the מלאכה, but not for the purpose for which the מלאכה was intended (as it is by החופר גומא וא"צ אלא לעפרה or by מורסא; he is doing an act of בנין, but he is not interested in any בנין at all, just in עפר and ליחה respectively). However here by בעילה he is not intent on making a פתח at all since דם (and there is no issue of חבורה since חבורה פקיד); it is possible that as a result of his ביאה he may make a פתח inadvertently (but not necessarily, since רוב בקיאים), so it is a regular אין מתכוין (without a פס"ר), which is מותר לר"ש, so how can שמואל be בשבת בתחלה בשבת. See footnote # 4.

SUMMARY

לדם and (חבורה so there is no דם מפקד פקיד (maintains שמואל) assumed that רב אמי (but not לפתח so it is at most either a משאצל"ג or מתכוין). He therefore challenges שמואל from the משנה of מורסא where it is מותר (because of צער [even though it is a פס"ר]), similarly here it should be מותר (either because of a מצוה or because there is no פס"ר). ר"א concluded that דם חבורי מיחבר. It would have been more appropriate to challenge שמואל based on מתכוין than on משאצל"ג.

THINKING IT OVER

1. מותר במקום צערא it is פס"ר (a משאצל"ג where there is) asks that if by (a משאצל"ג where there is no פס"ר) it should be מותר even without צערא.¹⁶ Seemingly if it is not a פס"ר how can it be considered a משאצל"ג (at most it is אינו מתכוין)?!¹⁷

2. ¹⁸ In לדם הוא צריך and דם מפקד פקיד ר' אמי initially said that תוספות. The answer however we assume that דם חבורי מיחבר. גמרא could have answered that לדם הוא ר"א that קים ליה of ר"א, לפתח הוא צריך, but it did not want to change the initial view of ר"א.¹⁹ The obvious question is that we are changing the view of דם regarding דם מפקד פקיד! What is the difference whether we change the view of דם to לפתח הוא צריך or from דם חבורי מיחבר to מפקד פקיד?²⁰

¹⁶ See footnote # 8.

¹⁷ See footnote # 4 & 15.

¹⁸ See footnote # 2.

¹⁹ See footnote # 11.

²⁰ See כסא שלמה and שטמ"ק.